

КУЛЬТУРА ВІДМІНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СПРОТИВУ

Осадча Л. В.

*кандидат філософських наук, доцент,
професор кафедри філософської антропології,
філософії культури та культурології
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

В умовах інформаційної епохи сфера публічних комунікацій перетворюється на головний інструмент формування громадської думки. На відміну від минулих «телевізійних» десятиліть, коли можна було чітко визначити виробників інформаційної повістки денної, агентів дискурсивної боротьби, сучасні мережеві технології мультипликують анонімних інфлуенсерів громадської думки.

Канадійський досліджник Маршалл Маклуен розрізняв «гарячі» та «холодні» засоби інформації, так само як і «гарячу» та «холодну» аудиторію [1, 8]. При чому вказував на оберненопропорційну залежність між ними: «гарячі» засоби інформації, що активно транслюють нарративну інформацію (радіо, телевізор) передбачають пасивну, тобто холодну аудиторію, яка має можливість сприймати інформацію. Холодні засоби передачі повідомлень застосовують такі програмні добавки, де реципієнти повідомлень мають можливість активно відреагувати, вказавши комуніканту його позицію й становище у відповідному тематичному дискурсі. Це дозволяє всім учасникам процесу обирати свої емоційно-тематичні спільноти. Така структура громадської резонансної сфери похитнула традиційне уявлення про журналістику як сферу професійного суспільного інформування. Нині в цій галузі інформування все частіше спирається на матеріали, відзняті непрофесійними учасниками інформаційного процесу.

Як це впливає на структуру дискурсивного поля і які виклики ставить перед сучасною журналісткою?

За Мішелем Фуко, «дискурс – це ієрархізований простір інформаційного обміну та комунікативної боротьби, метою яких є забезпечення домінування певних смислів, що формують громадську думку» [2, 72]. Структура дискурсу є наступною: інформаційне поле, поділене на

області дискурсивності, в кожній з яких формується свій порядок дискурсу, тобто ієрархія смислів, наративів, обґрунтувань. Будь-який порядок дискурсу піддається контр-аргументами, альтернативними поглядами чи поясненнями, доки не сформується новий смисловий наратив.

Тому комунікативне поле культури є ще й простором політичної боротьби, бо формує ресурси світоглядного домінування через вироблення загальноприйнятих інтерпретацій минулого, аксіологічного профілю актуальної культури, візій та очікувань щодо майбутнього. Тому завдання сучасної професійної журналістики – не лише свідчити, а й спростовувати чи захищати пануючі дискурсивні порядки, формувати аксіологічну оптику комунікативного поля, тобто стратегувати інформативний простір.

Дискурсивна боротьба відбувається через такі жанри, як свідчення, репортажі, інтерв'ю, розслідування, аналітика, художня публіцистика. Завдяки появі холодних ЗМІ, гарячою стала публіка, де кожен є і споживачем (consumer), і виробником (producer) інформаційного контенту. В сучасному інформаційному полі голосу набули «мовчазні» категорії громадян, з'явилися такі види публічної комунікації, як громадянська, гонзо, комерційна, інтерактивна, екологічна, наукова, військова, мультимедійна тощо журналістика.

Кількісне насичення дискурсивного поля різноманітними за змістом, якістю, достовірністю повідомленнями почасти пов'язане зі зниженням очевидності й зрозумілості принципів його впорядкування. Для розхитування порядку дискурсу важливий як екстенсивний принцип кількісного домінування (хто кого перекричить, закидає однотипними повідомленнями), так й інтенсивного рецензування – аналітична, філософська журналістика.

Однак ще одним інструментом впливу на структуру дискурсивного поля є контроль над тишею, тобто відмова деяким комунікантам у привілеї брати участь у публічному резонуванні. Саме з цим пов'язане таке явище, як культура відміни (кенселінгу). Це за змістом значно ширше явище, ніж «бан», «блокування», «розфренджування». Останні полягають у тимчасовій чи постійній відмові комунікантам в доступі до інструментів комунікації, наприклад завдяки блокуванню аккаунту, відмові в доступі до власної сторінки на комунікативній платформі.

Натомість культура відміни передбачає обґрунтоване розвіртуалення заборонних практик, наслідком яких є не лише втрата інструменту віртуальної комунікації, а розривання наявних соціальних зв'язків комуніканта з його референтною групою та унеможливлення формування нових значущих контактів та взаємин. Кенселінг створює

не лише репутаційні ризики, а й втрату соціального капіталу актора дискурсивного поля.

Культура відміни є саме культурою, тобто спирається на чіткі принципи:

1) вказівка комунікату на характер його порушення, етичне обґрунтування неправомірності висловлювань;

2) висунення вимоги щодо форм спокути (вибачення, уточнення, пояснення тощо);

3) попередження про блокування у разі невиконання вимог спокути;

4) заклик до зацікавлених комунікантів приєднатися до ігнорування й кенселінгу суб'єкта комунікації;

5) вживання інструментів правового регулювання конфлікту через реальну взаємодію з інститутами правопорядку чи судочинства;

6) усвідомлення принципу «давності прецеденту» та можливості відбудови репутації учасника комунікативного поля.

Таким чином, культура відміни є різновидом культури опору, що здійснюється в полі інформаційних взаємодій, є своєрідною формою «інформаційного остракізму», що спирається на правила морально-правового обґрунтування та комунікативно-символічної чи інституційно-правової спокути.

Література

1. Marshall McLuhan. Understanding Media. The extensions of man. London and New York : The MIT Press, 1994. 389 p. URL: <https://designopendata.files.wordpress.com/2014/05/understanding-media-mcluhan.pdf>

2. Foucault Michel. The Order of Discourse. Untying the Text. Poststructural Reading. Boston, London, Henley : Routledge and Kegan Paul, 1981. P. 48–78. URL: http://www.kit.ntnu.no/sites/www.kit.ntnu.no/files/Foucault_The%20Order%20of%20Discourse.pdf